

Література:

1. Ільїна Ю. Ю. Прояви комунікативної компетентності та комунікабельності в поведінці юнаків та дівчат. «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук» : Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22-23 березня, 2019 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч.1. С.9–12.
2. Лавріненко В. А. Особливості смислової сфери підлітків із неформальних об'єднань агресивної та романтико-ескапістської спрямованості. Психологія і особистість. 2017. № 1. С. 130–145.
3. Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток : навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. К. : Видавничий дім «Слово», 2019. 272 с.

УДК 159.923.2:159.955.4

ЛОКУС КОНТРОЛЮ ТА РЕФЛЕКСИВНА РЕГУЛЯЦІЯ ПОВЕДІНКИ

Вараксіна А. В.

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

varacsinaanna@gmail.com

Рефлексія тісно пов'язана з різними психологічними аспектами життя людини такими як: самосвідомість, міжособистісна взаємодія, кооперація діяльності, продуктивне мислення. На думку багатьох дослідників (А. В. Карпова [3], В. О. Лефевр[4], Г. П. Щедровицького[11], О. Г. Мирошник [5], Л. А. Найденова[6], В. І. Слободчиков [8], А. С. Шаров [10]) рефлексія розглядається як важлива складова основних механізмів психіки. Зокрема, А. С. Шаров називає рефлексію механізмом, що забезпечує самоорганізацію інтенціональної психічної активності, що здійснюється на рівнях свідомого та безсвідомого для досягнення у процесі взаємодії людини зі світом синергії [10].

Визначення рефлексії у статусі регулятивного процесу потребує аналізу психічних утворень, на яких позначається продуктивність функціонування цього механізму. Серед багатьох особливе місце займає локус контролю.

Мета дослідження – проаналізувати зв'язок рефлексії та локусу контролю особистості.

Визначення рефлексії у сучасних вимірах психології було запропоновано у 1925 році Бузманом. На його думку рефлексія – це перенесення переживання з зовнішнього світу на себе [4]. Новітній психологічний словник трактує рефлексію як процес аналізу власного психічного стану, механізм осмислення суб'єктом того, яке враження він справив на партнера по спілкуванню [9].

У психологічній науці на даний час відсутня цілісна узагальнююча концепція рефлексії та єдиний концептуальний підхід.

В цілому, в розвитку поглядів на проблему рефлексії в зарубіжній психології простежуються дві основні лінії. Перша бере свій початок від інтроспективної психології, що визнала рефлексивні процеси основними у функціонуванні, а рефлексування – базовим методом дослідження свідомості. Значно видозмінюючись, ці погляди знайшли своє відображення в таких сучасних напрямках як гуманістична психологія та гештальт психологія. Друга бере початок в ранніх роботах по дослідженню мислення в когнітивній психології. Її подальший розвиток пов'язаний з виділенням і дослідженням процесів які беруть участь у безпосередній переробці інформації та регулюють її здійснення, які згодом були позначені як «метапроцеси» (Дж. Флейвел).

У соціальній психології поняття «рефлексія» розуміють як усвідомлення діючим суб'єктом (групою) того факту, як він сприймається іншими індивідами (групами) та яку оцінку отримує [1]. Принципова відмінність розуміння феномену рефлексії прихильниками цього напрямку полягає в тому, що це не просто процес розуміння суб'єктом самого себе, але і звернення до того, як світ іншого сприймає «рефлексуючого». З погляду представників соціальної психології рефлексія як форма самоаналізу психічних станів розвивається тільки в контакті особистості з іншим.

А. В. Карпов досліджує рефлексію з позиції структурно-поліпроцесуального підходу як метаздатність психіки здійснювати функцію регуляції всієї системи, в тому числі емоційних, вольових, когнітивних, мотиваційних її складових. За теорією А. В. Карпова, рефлексія є найвищим, за ступенем інтегрованості, процесом, вона є одночасно і способом, і механізмом виходу системи психіки за особистісні межі, що детермінує пластичність та адаптивність. Рефлексія виникає при аналізі прийняття рішення людиною в ситуації будь-якої соціальної взаємодії і є одним з опорних механізмів розвитку особистості. При цьому, будучи підсистемою регулювання прийняття рішень, рефлексія не тільки пов'язує воедино інші підсистеми регулювання, а й забезпечує їх узгодження. А. В. Карпов виділяє різні модуси рефлексії, зокрема він вказує на те, що рефлексивність як психічна властивість являє собою одну з основних граней тієї інтегративної психічної реальності, яка співвідноситься з рефлексією в

цілому. Двома іншими її модусами є рефлексія в її процесуальному статусі і рефлексії як особливого психічного стану. Ці три модусу найтіснішим чином пов'язані між собою і впливають один одного, утворюючи на рівні їх синтезу якісну визначеність, що означає поняття рефлексія. Саме синтез цих модусів становить її якісну визначеність [1].

У зв'язку з вище зазначеним, можна припустити, що рефлексія безпосередньо пов'язана з локусом контролю. Люди з інтернальним локусом контролю більш схильні до аналізу своєї поведінки, можуть прораховувати її наслідки для себе та для іншого.

Локус контролю – індивідуальна якість людини, яка характеризує її схильність приписувати відповідальність за наслідки своєї діяльності зовнішнім силам (екстернальний локус контролю) чи внутрішнім станам і переживанням (інтернальний локус контролю) [1]. Даний термін був уведений американським психологом Дж. Роттером для позначення способів приписування причинності та відповідальності за результати своєї і чужої діяльності. За його теорією, локус контролю являється стійкою соціально набутою властивістю особистості. Індивідуальні відмінності в локусах контролю, вважав Роттер, закладаються в дитинстві і обумовлені ставленням батьків до дитини, а в цілому – локусом контролю самих батьків [1]. Різні аспекти концепції локусу контролю відображені в теоріях і концепціях поведінки: віра в долю або випадок як прояв неефективності суспільної системи (Ч. Веблен), віра в долю як захисний механізм, що дає можливість зберегти самоповагу у разі життєвих невдач (Р. Мертон). Дуже співзвучна підходу Дж. Роттера типологія соціального характеру, запропонована Д. Рісменом, який виділив тих, що «направляються зсередини», і що «направляються іншими» [1]. Поведінка «направляються зсередини» регулюються внутрішніми цілями і цінностями, а що «направляються іншими» – цінностями, зовнішніми по відношенню до них.

Окреслюючи характеристики локусу контролю, доцільно відмітити наступне: локус контролю – це цілісний конструкт, що детермінує адаптацію особи до діяльності. Локус контролю визначає, наскільки ефективно людина може контролювати зовнішні обставини або володіти ними. Відчуття володіння собою дозволяє особі успішніше справлятися із стресовими ситуаціям.

Ступень розвиненості рефлексивного механізму може позначатися на домінуючому типі локусу контролю. Можна припустити, що люди з середніми показниками рефлексивності мають інтернальний тип локусу контролю. Високі та низькі показники рефлексивності притаманні особам із екстернальним локусом контролю. Перевірка цієї гіпотези є перспективою нашого подальшого дослідження.

Література:

1. Бозина М. А. Особенности межличностного общения у людей с разным уровнем рефлексии и субъективного контроля // Молодой ученый. 2020. № 3 (293). С. 286-289.
2. Давыдов В. В., Зак А. З. Уровень планирования как условие рефлексии // Проблемы рефлексии. Современные комплексные исследования / Под ред. И.С. Ладенко. Новосибирск: Наука, 1987. С.43-49.
3. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики // Психологический журнал. 2003. Т. 24. № 5. С. 45-57.
4. Лефевр В. А. Рефлексия. М.: Когито-Центр, 2003. 496 с.
5. Мирошник О. Г. Рефлексивність та регуляторний потенціал особистості // Психологія і особистість. Науковий журнал. Київ-Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. №1(18). С. 234-246.
6. Найденова Л. А. Психологія рефлексії на межі тисячоліть: основні тенденції розвитку // Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 26. С.52-65.
7. Розин В. М. Рефлексия в структуре сознания личности // Проблемы рефлексии. Новосибирск, 1987. С. 222-228.
8. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Психология человека. Введение в психологию субъективности. М: Школа-Пресс, 1995. 384 с.
9. Шапарь В. Б., Россоха В. Е. Новейший психологический словарь //под. общ. ред. В. Б. Шапаря. Изд. 4-е. Ростов н / Д. : Феникс, 2009. С.540-541.
10. Шаров А. С. Электронный научный журнал «Вестник Омского государственного педагогического университета» Выпуск 2006 (www.omsk.edu).
11. Щедровицкий Г.П. Рефлексия и ее проблемы // Рефлексивные процессы и управление Международный научно-практический междисциплинарный журнал. № 1, 2001, июль-декабрь, №1, Том 1. С.47-54.

УДК 316.614+159

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Васильєва В. О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

tarasovaviktoria018@gmail.com

Однією з найважливіших особливостей соціального і психологічного буття людини є її ставлення до самої себе, до своїх вчинків, власної особистості, тобто – самоствавлення. У самоствавленні проявляється складна сукупність психічних процесів і станів, за допомогою яких особистість виокремлює себе з навколишнього світу, формує власне бачення світу, змінює ставлення до свого минулого,